

АЛТЕРНАТИВЕ ПРИДРУЖИВАЊУ СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ: ПОГЛЕД КА ДВА МОГУЋА ПУТА¹

ALTERNATIVE SERBIAN ASSOCIATION TO THE EUROPEAN UNION: THE VIEW TO TWO POSSIBLE WAY

Марко Љ. Дашић²

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука
Београд, Србија

Стеван Г. Недељковић³

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука
Београд, Србија

Сажетак: Чланство Републике Србије у Европској унији је стратешки циљ и спољнополитички приоритет свих влада Републике Србије од 2000. године до данас. Тежња ка остваривању постављеног циља потпомогнута је и вољом грађана који су од самог почетка процеса, надпловичном већином, подржавали придруживање Србије европској породици народа. Међутим, држава Србија никада није подстицала широку дебату о предностима и потенцијалним недостацима чланства Србије у Европској унији. Оно је утемељено као неупитно, а сваки покушај провере односа трошкова и користи (цост/бенефит) чланства проглашаван је покушајем враћања Србије у деведесете, хаос и безнађе. Политика „безалтернативности“ европског пута пропраћена је и недостатком стручних анализа о ваљаности алтернатива Европској унији. У наведеним чињеницама проналазимо научну, али и друштвену оправданост предузимању истраживања о, пре свега, постојању алтернатива „Европи“, а затим и њиховој остваривости. Аутори у овом раду приказују резултате економске анализе стратешког окретања Србије ка два, међусобно неискључујућа смера спољних економских односа: а) појачана економска сарадња и подстицање страних директних инвестиција из држава BRICS-а; б) приступање Србије Европском економском простору (Еуропеан Економикс Ареа). Настојаће да у раду одговоре на два средишна питања: да ли је окретање државама BRICS-а (Бразил, Русија, Индија, Кина, Соутх Африка) ваљана алтернатива европском путу Србије? Друго, да ли би припадност Србије Европском економском простору омогућила економске користи налик оним у политичко-економском чланству у Европској унији? Непознавање BRICS-а и потреба објашњења природе ове мултилатералне платформе за дијалог и сарадњу, намеће понуду одговора на корективна питања шта, заправо BRICS јесте и које су области сарадње држава учесница. Генеза и садашње стање Европског економског простора биће такође објашњени у служби бољег разумевања позиције Србије према овом институционалном аранжману европских држава. Основни циљ рада је аналитичка провера економске (не)оправданости одустајања Србије од европског пута, уз нарочит осврт на постојећи ниво економских активности земаља BRICS-а на српском тржишту и Србије на тржишту Европског економског простора.

¹ Рад саопштен на Међународном научном скупу УКСП-ИС 2015, 5-6. новембра 2015. године, у Косовској Митровици

² marko.dasic@fondmt.rs.

³ stevan.nedeljkovic@gmail.com.

Кључне речи: Република Србија, Европска унија, BRICS, Европски економски простор, спољна политика, економска анализа.

Abstract: The main strategic goal and foreign policy priority of Republic of Serbia, from 2000 onwards, is membership of the European Union. Striving to achieve the set objective was strongly supported by majority of Serbian citizens. However, Serbia has never encouraged broad internal discussion about potential advantages and/or disadvantages of thus established state policy. Even an attempt to check costs and benefits of membership of EU is sharply proclaimed as a regress of Serbia to nineties, chaos and hopelessness. "Non-alternatives" policy of European path is as a rule accompanied by the lack of expert analysis on validity of EU alternatives. We find, in above written facts, scientific and social justification also of undertaking research on, primarily, the existence of alternative for "Europe", and then their feasibility in Serbian context. The authors of this paper present the results of the economic analysis of strategic shift of Serbia towards two mutually overlapping directions of external economic relations: a) Increased economic cooperation and foreign direct investment from BRICS countries; b) Serbia's accession to the European Economic Area. The paper examines two focal questions: Is it shifting to BRICS countries a valid alternative to European path of Serbia? Second, whether Serbian prospective membership of European Economic Area provides economic benefits, similar to those in political and economic membership in EU. Intellectual ignorance of the BRICS and the need of explanation of this multilateral diplomatic process, imposes answers on two corrective questions: what is BRICS actually and what are the areas of their cooperation. The genesis and the current state of the European Economic Area will also be explained in order to obtain better understanding of the Serbian position towards that institutional arrangement. Finally, the main goal of the research is to check if it is justified for Serbia to give up its European path, bearing in mind offered and analyzed alternatives.

Key words: Republic of Serbia, European Union, BRICS, European Economic Area, foreign policy, economic analysis.

УВОД

Србија од демократских промена 2000. године настоји да постане део европске породице народа и ступи у чланство Европске уније. Готово пуних петнаест година подршка различитих државних администрацијама европском путу Србије није довођена у питање.⁴ Иако однос Србије и Европске уније карактеришу и периодичне кризе, придруживање Србије Европској унији није губило статус стратешког приоритета и кључног циља спољне политике државе. Ситуација није битно другачија ни данас. На званичном интернет порталу Министарства спољних послова Републике Србије, али и

⁴ Ваља навести да је у периоду од проглашења независности Косова* (17.02.2008.) до формирања нове Владе на челу са Мирком Цветковићем (07.07.2008.) дошло „захлађења односа“ између Србије и Европске уније, као и да је процес европске интеграције Србије година био успорен због недовољне сарадње са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију (ICTY). Међутим, европски пут све до данас није напуштен.

изјавама званичника, недвосмислено се потврђује да је „чланство у ЕУ први спољнополитички приоритет Републике Србије“.⁵

Политику придруживања Србије Европској унији пратила је и више или мање снажна воља грађана, али је она увек била надполовична. Иако је подршка услед неслагања са једним бројем чланица по питању признања Косова* и „предугим“ чекањем на помак у процесу европске интеграције, годинама бележила пад, почетком 2014. поново је забележен раст. Раст бележи и подршка грађана реформама потребним за придруживање ЕУ, а у јавности све значајније бивају теме као што су борба против корупције и унапређивање економског положаја грађана.

Европски пут Србије отпочиње недуго по демократским променама, кроз интензивирање политичке сарадње (2001) и одржавање састанака Заједничке консултативне радне групе (2002) чији је примарни задатак био да провери стање у правосуђу, економији, унутрашњим пословима и другим областима и начини поређење са критеријумима потребним за ступање у чланство. Годину дана касније је успостављен и нови, амбициознији механизам – Унапређени дијалог за сарадњу. Услед неуспеха формирања јединственог тржишта Србије и Црне Горе, али и неуједначене сарадње са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију (ICTY), ЕУ усваја за Србију и Црну Гору механизам преговора на два колосека. Тек 2008. године Србија потписује Споразум о стабилизацији и придруживању који ступа на снагу пет година касније. Србија постаје кандидат за чланство 2012. године, а почетком 2014. одржана је прва међувладина конференција којом формално отпочиње процес политичких преговора Србије и ЕУ. На отварање првих преговарачких поглавља се још увек чека.

Већ смо напоменули да је придруживање Србије Европској унији постављено као „безалтернативно“, а да је сваки покушај процене трошкова и користи европског пута дочекан са подозрењем и сумњом у намере особе или организације која такав покушај чини. Истини на вољу, ни заговарачи „алтернативних идеја“ нису били превише упорни и креативни да своје идеје прикажу на одговарајући начин. Једну од идеја изнео је професор Борис Беговић са Правног факултета Универзитета у Београду, настојећи да истакне предности учешћа у Европском економском простору (Еуропеан Економиц

⁵ Министарство спољних послова Републике Србије, Доступно преко: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/rep-srbija-eu?lang=cyr>, (Приступљено: 14.09.2015.)

Ареа), наместо чланству у Европској унији.⁶ Предлози су ишли и у правцу чланства у Евроазијској економској унији (Еуроасиан Економиц Унион), чији је процес успостављања отпочео крајем маја 2014. године. Поједини аналитичари истицали су и чланство Србије у BRICS-у (Brazil, Russia, India, China i South Africa), као алтернативи чланству у Европској унији. Ипак, озбиљније анализе провере економске, политичке и вредносне алтернативности чланства Србије у ЕУ нису предузете.

Полазна идеја нашег истраживања јесте да извршимо анализу две алтернативе чланству Србије у Европској унији и одговоримо на питање да ли Европска унија има ваљану алтернативу? Такође, питање је постављено у правцу окретања Србије државама BRICS-а и Европског економског простора, а не учешћу Србије у мултилатералном дипломатском процесу BRICS или Европском економском простору. Другопоменуто решење је незамисливо, макар када је реч о BRICS-у. Наиме, BRICS је сачињен од „сила у развоју“ чије економије бележе значајан економски раст почетком ХХИ века и чије се мишљење чује и уважава на глобалним форумима. Србија по економским, политичким, безбедносним, географским и демографским карактеристикама не би могла бити ни у првих тридесет наредних учесница BRICS-а, чак и када би оваа мултилатерална платформа за дијалог и сарадњу желела проширење, а тренутно га не жели. Зато ће истраживање ићи у правцу анализе економских и политичких аспеката придруживања Србије ЕУ и могућности да државе BRICS-а или Европског економског простора у овим областима буду алтернатива ЕУ. Такође, нужно је да, због непознавања BRICS-а и потребе објашњавања природе овог мултилатералног дипломатског процеса, објаснимо шта BRICS заправо јесте и које су области у којима Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужна Африка сарађују.

⁶ Борис Беговић, *Србија да одустане од пуног чланства у ЕУ и окрене се новим решењима*, Доступно преко: <http://www.nspm.rs/hronika/boris-begovic-srbija-da-odustane-od-punog-clanstva-u-eu-i-okrene-se-drugim-resenjima.html>, (Приступљено: 14.06.2015.)

ГЕНЕЗА РАЗВОЈА BRICS: ОД АКРОНИМА ДО РЕСПЕКТАБИЛНОГ АКТЕРА СВЕТСКЕ ПОЛИТИКЕ⁷

Акроним „BRIC“ сковао је 2001. године економиста „Goldman Sachs-а“, Џим О'Нил (Jim O'Neill), у жељи да укаже на запањући раст економија Бразила, Русије, Индије и Кине. Није дао јасно одређење акронима, већ је то учињено две године касније у истраживању које су спровеле његове колеге из корпорације „Goldman Sachs“, које су BRICS одредили као: „велике државе у развоју са потенцијалом да, у наредних неколико деценија, постану знатно снажније силе у светској економији“.⁸

Иницијатива за успостављање мултилатералног форума BRIC, а последично и конституисања BRIC (од 2011. BRICS) у форми актера светске политике, долази од председника Руске Федерације, Владимира Путина, а први састанак министара спољних послова Бразила, Русије, Индије и Кине одржан је на маргинама 61. заседања Генералне Скупштине Уједињених Нација у Њујорку. Састанком министара спољних послова отпочео је процес трансформације акронима у мултилатерални форум чији је радни назив самита одржаног 2012. године гласио „Партнерство за глобалну стабилност, безбедност и просперитет“.⁹ Постигнути договор о устаљивању праксе састанака министара спољних послова на маргинама Генералне Скупштине Уједињених Нација, за поједине ауторе представљао је симбол „рађања глобалног форума за нове генерације“,¹⁰ док су други били упорни у проналажењу места неподударности стратешких опредељења и инсистирали на постојању непремостивих разлика међу државама BRIC-а.

⁷ Делови овог поглавља садржани су у мастер раду кандидата Стевана Недељковића, под називом „Дипломатске стратегије укључивања Јужне Африке у мултилатералну форму Бразила, Русије, Индије и Кине (BRIC)“, одбрањеног на Факултету политичких наука Универзитета у Београду 19.10.2012. године. Видети у: Стеван Недељковић (2012), Дипломатске стратегије укључивања Јужне Африке у мултилатералну форму Бразила, Русије, Индије и Кине (BRIC), мастер теза, Београд: Универзитет у Београду Факултет Политичких наука.

⁸ Dominic Wilson and Roopa Purushothaman, *Dreaming with BRICs*, Goldman Sachs, Global Economics Paper No. 99, Dostupno преко: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/topics/brics/brics-dream.html>, (Pristupljeno: 30.06.2015.).

⁹ „Fourth BRICS Summit Declaration: 2012. New Delhi“, Ministry of External Affairs (India), Dostupno преко: <http://mea.gov.in/mystart.php?id=190019162>, (pristupljeno: 26.06.2015.).

¹⁰ Vadim Lukov (2012), *A Global Forum for the New Generation: The Role of the BRICS and the Prospects for the Future*, BRICS Information Centre, University of Toronto, Dostupno преко: <http://www.brics.utoronto.ca/analysis/Lukov-Global-Forum.html>, (Pristupljeno: 27.06.2015.).

Први састанак на врху организован је 2009. године у Јекатеринбургу (Русија), у јеку глобалне финансијске кризе и кризе глобалног управљања. Неефикасни одговори најразвијених држава света у предупредивању, а касније и обуздавање финансијске кризе, учинили су државе BRIC-а још одлучнијим у намери мењањем архитектуре „глобалне владавине“. У том процесу државе BRIC-а не формирају, како тврде поједини теоретичари, „блок у циљу обуздавања доминације Сједињених Америчких Држава“, ¹¹ али подсећају да хијерархијски устројени односи „нису више на агенди“¹² и указују на нужност давања скупних одговора на глобалне изазове и проблеме.

Након Јекатеринбурга, одржани су годишњи самити у Бразилији (Бразил), Санији (Кина) и Њу Делхију (Индија), Дурбану (Јужна Африка), Форталези (Бразил) и Уфи (Русија), а број питања и проблема за које је било потребно пронаћи удружени одговор се проширивао. Увећавао се и број области у којима државе BRIC-а, од самита у Санији BRICS-а, успостављале и продубљивале сарадњу између државних органа, бизнис група, академских заједница и цивилног друштва. На самиту у Санији 2011. године, у друштво Бразила, Русије, Индије и Кине бива позвана и Јужна Африка, која на поменутом самиту постаје и равноправни учесник. Један од исхода сваког од самита је и „заједничка декларација“ у којој се износе закључци и предлози за решавање глобалних проблема, а од 2011. декларације садрже и акциони план чији је сврха учвршћивање механизма за спровођење постигнутих договора.

Основни циљ који су себи државе BRICS-а поставиле и на чијем су остваривању истрајне је измена постојеће архитектуре „глобалне владавине“. Државе чије територије скупно чине трећину укупне светске површине, становништво преко две петине укупног броја људи на планети, а бруто домаћи производ једну петину светског бруто домаћег производа, желе да равноправно са другима учествују у глобалном управљању и реформисањем „глобалне владавине“ учине је подесном времену у коме живимо и променама које су обележиле крај двадесетог и почетак двадесет и првог века. На том путу инсистирају на изградњи демократичнијег

¹¹ Tony Halpin, *Brazil, Russia, India and China Form Block to Challenge US Dominance*, Dostupno преко: http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article6514737.ece, (Pristupljeno: 26.06.2015.).

¹² Parag Khanna, *How's that New World Order Working Out?*, Dostupno преко: http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/11/29/how_s_that_new_world_order_working_out (Pristupljeno: 27.06.2015.).

међународног поретка, мултилатералном приступу у решавању и предупредивању проблема, подизању одговорности свих учесника у глобалној арени и продубљивању сарадње унутар држава BRICS-а.

Сарадња држава BRICS-а у области економије бележи значајан напредак од времена успостављања праксе састанака на врху. Само трговина између држава BRICS-а бележи раст од 28%¹³ на годишњем нивоу, а државни експерти очекују да ће се тај раст и увећати. Сарадња је проширена и у областима енергетске безбедности, технолошких иновација, транспорта, финансирању инфраструктурних пројеката и другим областима. Практике економских реформи које од 2000. до данас државе BRICS спроводе служе као путоказ и модел другим државама у изградњи одрживог економског раста, али и државама унутар групације како да унапреде своје економије. „Бразилски модели развоја пољопривреде, борбе против сиромаштва и неједнакости, руске пореске реформе и стабилизациони фондови, индијско управљање јавним дугом и развој приватног предузетништва, кинеска реформа банкарског сектора и привлачење страних инвестиција, као и јужно-афрички развој друштвеног дијалога и регионалних институција“,¹⁴ праксе су, које упркос свим различитостима између држава, проналазе „плодно тле“ у свакој од држава BRICS-а и снажно утичу на подизање привредног раста.

ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ СРБИЈЕ СА ЕВРОПСКОМ УНИЈОМ И ДРЖАВАМА BRICS-А: УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД

Географска блискост, али и економска развијеност држава Европске уније, опредељујући су фактор у чињеници да трговинска размена Србије са државама чланицама Европске уније заузима више од 50% укупне трговинске размене Србије са иностранством. Најзначајнији трговински партнери Србије су традиционално Немачка и Италија, док је седам држава Европске уније међу десет најзначајнијих увозника у Србију, а пет држава Европске уније међу десет држава у које Србија преодминантно извози. Укупна трговинска размена Србије са државама чланицама Европске уније у 2013. години износила је 62.2%, а евидентан је и раст обима размене из године у годину. Иако Србија има потписан Споразум о слободној

¹³ Подаци преузети са портала индијског дневног листа „The Hindu“, www.thehindu.com.

¹⁴ Више о успешним праксама држава BRICS-а у: The BRICS Report (2012), *A Study of Brazil, Russia, India, China and South Africa with special focus on synergies and complementarities*, New Delhi: Oxford University Press, pp. 103-160.

трговини са Руском Федерацијом, укупна размена мања је од 10%. Највећи спољно-трговински дефицит у 2013. години, Србија је забележила у размени са Руском федерацијом и Кином.¹⁵ Бразил, Индија и Јужна Африка не спадају у значајне трговинске партнере Републике Србије. Робна размена између Србије и наведених држава од 2001. године до данас није била већа од 150 милиона долара на годишњем нивоу, а покривеност увоза извозом била је нижа од 10%. Не би требало занемарити чињеницу да је у периоду од 2007. до 2011. године увоз Бразила растао приближно 17% годишње, и да потражња одређених производа умногоме одговара извозном потенцијалу Србије.¹⁶

Табела 1.: Робна размена Републике Србије са државама чланицама Европске уније и државама BRICS-а од 2011-2013.год исказана у %

Увозник	2011.	2012.	2013.
Европска унија	56%	58,1%	62,2%
Бразил	0,4%	0,29%	0,26%
Русија	10%	8,5%	8,2%
Индија	0,5%	0,47%	0,56%
Кина	4,6%	4,7%	5,1%
Јужна Африка	/	/	/
BRICS	15,5%	13,96%	14,12%

Извор: „Међународна економска сарадња“, Привредна комора Србије, Доступно преко: <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=0&>, (Приступљено: 30.06.2015.)

На основу података о укупној трговинској размени Републике Србије са иностранством приметан је раст трговине са државама чланицама Европске уније, док је размена са државама BRICS-а у стагнацији или опадању. Уколико податке допунимо изузетно ниском покривеношћу увоза извозом са државама BRICS-а, нарочито Кином са којом Србија има највећи спољно-трговински дефицит, намеће се закључак да је тражење „трговинске алтернативе“ у овим државама илузорно. Ипак, не мора се полазити даље од европског континента, а да ЕУ нађемо алтернативу. Тешко

¹⁵ “Статистички преглед извоза и увоза у 2013. години”, Агенција за страна улагања и промоцију извоза Републике Србије (СИЕПА), Доступно преко: <http://siepa.gov.rs/sr/index/podrska-izvozu/izvoz-u-brojka/2013.html#izvozuvozo>, (Приступљено: 26.06.2015.)

¹⁶ Видети више у: “Информација о могућности извоза српских производа на бразилско тржиште”, Привредна комора Србије, Одбор за односе са иностранством, јул 2012. године, Доступно преко: <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=1229&p=0&>, (Приступљено: 12.08.2015.)

је на дужи рок проценити да ли је она боља, или пак гора, али је сасвим извесно да алтернатива постоји.

Европски економски простор настаје не тако давне 1994. године. У жеку евроентузијазма поводом Уговора из Мастрихта којим се установљава Европска унија у данашњем, нешто измењеном облику и врхунцу ратних дешавања на ободу Европе (Балкану), економија преузима пимат у европским односима. Уговором о европском економском простору, који је у почетној фази окупљао тадашњих 12 чланица ЕУ и 6 од 7 чланица ЕФТА (изузев Швајцарске)¹⁷, а данас интегрише готово читаву Европу у слободан економски простор. Економска разједињеност Европе каква је постојала у другој половини 20. века коегзистенцијом ЕЕЗ и ЕФТА тада је коначно превазиђена. Има ли места Србији у ЕЕА, без чланства у ЕУ? Иако се до данашњег дана није се десило приступање једне земље Европском економском простору, а да пре тога није постала чланица ЕУ, аналитички је замисливо разматрати и ту могућност. Три су разлога које издвајамо: а) постојање јаким европских економија које су оствариле тај циљ (Норвешка, Исланд); б) одсуство снажне политичке димензије економске интеграције у ЕЕА која би штетила тренутним државно-политичким проблемима Србије; в) постојање извесног степена економских активности Србије са земљама које су део ЕЕА, а нису чланице ЕУ.

Србија већ годинама настоји да привуче стране директне инвестиције које би убрзале раст њене економије и смањиле незапосленост. Стране инвестиције у Србији бележе значајнију активност од демократски промена 2000. године. Посматрано од демократских промена до данас, од двадесет најзначајнијих директних инвестиција у Србији, петнаест је дошло из држава чланица Европске уније, две из Руске федерације, једна из Норвешке, једна из Израела и једна из Сједињених Америчких Држава.¹⁸ Укупно је 83,17% свих страних директних инвестиција у Србију, од 2000. године до 2011. године, дошло из држава чланица Европске уније. Од држава BRICS-а међу првих двадесет је само Русија са 3,9% од укупног новца уложеног у Србију у последњих готово четрнаест година. Тренд страног директног инвестирања са пореклом у државама ЕУ је у опадању. Наиме, подаци Народне

¹⁷ Зашто је Швајцарска одбила да ратификује Уговор о европском економском простору видети у: Gabrielle Antille et al. (1993), "Switzerland and European Economic Area: A General Equilibrium Assessment of Some Measures of Integration", *Swiss Journal of Economics and Statistics*, vol. 129, no. 4, pp. 643-672.

¹⁸ Видети у: Биљана Степановић (2012), *Стране директне инвестиције у Србији 2001-2011.*, Београд: Bussines Info Group.

банке Србије указују на чињеницу да је у првих девет месеци 2014. године прилив страних директних инвестиција из земаља ЕУ опао на 72%, док земље Азије сада учествују са, и даље не тако значајних, 8%.

Табела 2.: Стране директне инвестиције у Србији од 2000. године до 2011.

Стране директне инвестиције (ФДИ)	Износ у хиљадама УСД	Процент
Државе чланице ЕУ	14738992	83,17%
Државе учеснице BRICS	708799	4%

Извор: Маркоэкономија, *Нето прилив страних директних инвестиција у Србији 2000-2011.*, Доступно преко: <http://www.makroekonomija.org/strane-direktne-investicije/neto-priliv-stranih-direktnih-investicija-u-srbiju-2000-2011/>, (Приступљено 14.07.2015.).

Значајна компонента економског развоја Србије је и међународна помоћ која је од 2000. година до данас пристизала за финансирање бројних пројеката од здравства, преко образовања, борбе против корупције, развоја локалне самоуправе, до јачања цивилног друштва. Годинама је развојна помоћ чинила значајан део буџета Републике Србије, чак и до 6,6%.¹⁹ Уколико опсег анализе проширимо и на државе које су део Европског економског простора, а нису чланице Европске уније добијамо још јаснију слику у прилог почетном аргументу. Узмимо за пример Краљевину Норвешку. Изузмемо ли Немачку и ЕУ као целину, Норвешка се убраја у 4 највећа билатерална донатора Србији када је реч о неповратној помоћи.

Према свим мерљивим показатељима, економска сарадња Србије са државама чланицама Европске уније, вишеструко премашује економску сарадњу Србије са државама учесницама BRICS-а. Трговинска размена са државама чланицама Европске уније је услед географске близине и потписаних трговинских споразума, чак четири пута већег обима него са државама BRICS-а. Инвестиције држава ЕУ у Србију чине више од четири петине укупних страних директних инвестиција у Републику Србију од 2000.

¹⁹ „Извештај о међународној помоћи Републици Србији у 2007. години“, Министарство финансија, Март 2008., Доступно преко: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/medjunarodna_pomoc/izvestaji_o_medjunarodnoj_pomoci/izvestaj_o_medjunarodnoj_pomoci_2007.pdf, (Приступљено: 28.06.2015.).

до 2011. године и двадест пута су већег обима него инвестиције држава BRICS-а. Чак је и у давањима међународне помоћи Европска унија значајно испред наведених држава у развоју. Ваља напоменути и да међународне развојне помоћи Руске федерације све до 2012. године није ни било. Закључно, економски је интерес Републике Србије близак однос са државама чланицама Европске уније и коришћење бенефита већ остварене дубоке интеграције тржишта Европе.

Табела 3.: Међународна помоћ у Републици Србији у 2010. и 2011. години

Страни донатор	2010. година	2011. година
ЕУ и државе чланице	475,11 мил. €	441,49€
Државе BRICS-а	26,09 мил. €	47,84мил. €
Европска инвестициона банка	/	217,63 мил. €
Светска банка	258,35 мил. €	142,59мил €
Европска банка за обнову и развој	/	81,42 мил €
Развојна банка Савета Европе	/	17,5 мил €
САД	30,92 мил. €	32,96мил. €
Јапан	2,68 мил. €	7,85мил. €
Швајцарска Конфедерација	5,60 мил. €	40,96мил. €
Краљевина Норвешка	6,07 мил. €	13,18мил. €
Република Турска	1,55 мил. €	1,58мил. €
Уједињене нације	1,46 мил. €	5,6мил. €

Извор: „Извештај о међународној помоћи Републици Србији у 2007. години“, Министарство финансија, Март 2008., Доступно преко:

http://www.seio.gov.rs/upload/documents/medjunarodna_pomoc/izvestaji_o_medjunarodnoj_pomoci/izvestaj_o_medjunarodnoj_pomoci_2007.pdf, (Приступљено:

28.06.2015.).

ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ СРБИЈЕ СА ЕВРОПСКОМ УНИЈОМ И ДРЖАВАМА BRICS-А: УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД

Политички односи Републике Србије и Европске уније одвијали су се од 2000. године до данас, кроз политику проширења ЕУ. Европска унија није само међународна организација²⁰ чије

²⁰ Тешко је дефинисати Европску унију. Они није напосто међународна организација, али није ни држава. Према овлашћењима које су државе чланице на њу пренеле, плива у пољу напетости између наднационалног и међувладиног

чланство Србија жарко жели. За Србију, она је и механизам реформисања и транзиције из комунистичког у демократски модел управљања политиком и економијом. Процес придруживања сваке државе Европској унији јесте „...форма односа трећих држава са супранационалном организацијом“, ²¹ али је и истовремено и „процес транзиције држава“ ²² где „постизање стандарда Уније значи достизање оног нивоа политичког и економског развоја који мора имати модерна, економски развијена, демократски стабилна држава Европе у XXI веку“. ²³

Процес придруживања Србије Европској унији носи са собом бројна права, али и обавезе које се често заборављају. Испреговаране обавезе се морају испунити у договореним роковима, па макар ти рокови били и након стицања пуноправног чланства у Унији. Србија преузете обавезе није увек и на време испуњавала и зато је процес европске интеграције често био закочен. Иако је Србија формално отпочела преговоре јануара 2014. године, предвидивост окончања преговора још увек није могућа, упркос таквим тежњама политичара, и зависиће од способности реформисања Србије, али и унутрашње динамике Европске уније.

Придруживање Србије Европској унији је, осим због спровођења неопходних реформи и финансијске и логистичке помоћи Уније у том процесу, значајно и због тога што стицањем чланства постајете део „клуба успешних“. ²⁴ Бити део „клуба успешних“ носи са собом једну спољно политичку, економску, али и безбедносну стабилност и извесност. Иако су тврдње стваралаца теорије демократском мира да демократије међусобно никада не ратују ²⁵ прилично упитне, чињеница је да је рат међу државама чланица ЕУ тренутно незамислив. За државе Западног Балкана, које су у време док су се други наметали у економском расту и развоју определиле за ратна надметања, од кључног је значаја да постану део „мировног пројекта“ у своје проблеме решавају кроз механизме Европске уније.

Често се, у Србији и глобално, поставља питање опстанка Уније и питање придруживања пројекту који је у кризи и који ће

модела одлучивања. ЕУ заиста јесте творевина суи генерис, која поседује највиши степен интегрисања економија и политика икад остварен.

²¹ Тања Мишчевић (2009), *Придруживање Европској унији*, Београд: ЈП Службени Гласник, стр. 189.

²² Ибид, стр. 190.

²³ Ибид.

²⁴ Ибид.

²⁵ Видети у: Michael Doyle (1986), „Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs“, *Philosophy & Public Affairs*, vol. 12, no. 3, pp. 205-235.

пропасти. Неразумевање природе Европске уније водило је и одсуству разумевања криза и унутрашњих механизма одлучивања у ЕУ. Из готово сваке кризе Унија је излазила јача и стабилнија, а проблеми су исходовани решењима којих се придржавају сви. Спочитава јој се и недостатак, према лексикону Џозефа Наја, „тврде моћи“, ²⁶ односно способност здруживања и интеграције војних капацитета чланица. Такође, наводи се да је суочена са проблемом онога што „ствараоци политике могу и желе да ураде“, ²⁷ односно, са изазовом „способности и очекивања“. ²⁸ Наводи се и као препрека опстанку то што државе чланице не деле „дугорочне заједничке интересе“. ²⁹

Неразумевање природе Европске уније, њених механизма и пракси одлучивања, као и чињенице да је она од свог настанка у „сталној кризи“, као и да је управо Унија ентитет у којој је остварен (не рачунајући националне државе) најшири и најдубљи степен међудржавних интеграција забележен у светској историји, води и немогућности исправног предвиђања будућности. Не постоји област сарадње у којима ЕУ нема развијене политике и механизме одлучивања. Иако је сарадња у областима за које се сматра да су „резервисане“ само за националне државе, спољној политици – одбрани – безбедности, на нижем нивоу од економског, државе чланице чак и ту настоје да изнађу заједничке политике и удружено делују на глобалној равни.

Питање које је оправдано и које је кључно за политички однос Србије и ЕУ је политика проширења, односно, да ли је ЕУ прикључењем Хрватске 2013. године достигла границе и има ли перспективе чланства за државе које то желе да постану? Формално, све државе Западног Балкана имају европску будућност. То је констатовано и у Стратегији проширења Европске комисије за 2013. и 2014. ³⁰, а и за 2015. годину. ³¹ Такође, никада се од званичника

²⁶ Videti u: Džozef Naj (2006), *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Beograd: Stubovi kulture.

²⁷ Christopher Hill and William Wallace (1996), „Introduction: actions and actors“, in: Christopher Hill (ed.), *The Actors in Europe's Foreign Policy*, London: Routledge, p. 5

²⁸ Ибид.

²⁹ Karen E. Smith (2003), *Europe Union Foreign Policy in a Changing World*, Cambridge: Polity Press, p. 5.

³⁰ „Communication from the Commission to the European Parliament and the Council“, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014*, COM (2013) 700 final, Brussels, 16.10.2013.

³¹ „Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions“,

Европске уније није могла чути изјава о застоју проширења. Поједине изјаве шефова држава и влада чланица Уније биле су двосмислене, али и у најгорем случају те изјаве су се могле тумачити као тежња ка тренутном, а не сталном, застоју у интеграцији.

Није далеко од истине да ће европска будућност држава региона „...највероватније зависити од политичког компромиса“³² према којој ће постојати „Европа са више брзине“, односно, интеграција на више колосека где ће даље продубљивање сарадње држава чланица зависити од воље држави и неће бити нужно да све државе дају сагласност и буду део „новог интегрисања“. Наравно, о смањивању дубине и ширине постојеће интеграције се и не говори. Оправдано је питање да ли Србија треба да плива ка неизвесности. Ваља припремити и „План Б“, али није исправно и размишљати о крају Европске уније у времену њеног јачања. Све док чланство Србије, уз подразумевано претходно испуњавање услова интеграције, није доведено у питање, није добро отписивати чланство бар као једну од могућности.

Политичка сарадња Србије са мултиалатералним дипломатским процесом BRICS не постоји, али постоји са државама чланицама. Руска Федерација и Народна Република Кина су стратешки партнери Републике Србије, док са Бразилом, Индијом има развијене дипломатске односе. Са Јужном Африком су успостављени дипломатски односи, али о значају Србије за ову државу довољно говори одсуство дипломатске мисије у Београду. Наравно, политичка сарадња са Бразилом, Индијом и Јужном Африком, условљена је и могућношћу Србије да глобално „пројектује“ своју моћ, односно, способношћу деловања Србије на глобалним форумима. Република Србија је чешће била „на столу“ него што је седела „за столом“ где се одлучује о важним питањима. Није учесница Г20 (Група 20), нити чланица Светске трговинске организације (World Trade Organization), а њено учешће у међународним финансијским институцијама и Уједињеним нацијама не производи значајне резултате.

Руска Федерација и Народна Република Кина имају развијене политичке односе са Републиком Србијом. Ове државе су Србију перципирале као једину истинску наследницу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, значајног актера из времена Хладног рата. Русија види у Србији значајног спољно-политичког партнера, иако се Србија не помиње ни словом у „Новом концепту

Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15, COM (2014) 700 final, Brussels, 08.10.2014.

³² Тања Мишчевић, *Придруживање Европској унији*, оп. цит., стр. 190.

спољне политике Русије“.³³ Односе ове две држава карактерише често истицано пријатељство, осликано пре свега у историјски савезничким односима, али и подршком Русије у борби против независности Косова* кроз деловање у Савету безбедности Уједињених нација. Србија се суочавала, а тако је и данас, са великим проблемима због ставова који су често ближи политици Русије, него ли Европске уније чији члан жели да постане. Последњи пример је одлука Србије да не уведе санкције Руској федерацији.

Политички односи са Кином, Бразилом, Индијом и Јужном Африком у највећој мери одређени су одбијањем ових држава да признају једнострано проглашену независност Косова*. Осим Кине, која је често пратила политику Србије (ваља напоменути и Руске Федерације) у Савету безбедности Уједињених нација, са другим наведеним државама Србија не бележи значајније политичке и дипломатске активности. Уопштено, изузев Руске Федерације која настоји да свој утицај прошири на простор Западног Балкана, и делимично Кине која је у више наврата испољавала намере инвестирања у региону, Србија нема дубоко укорењене, па чак ни интересно везане, односе да државама BRICS-а.

ЗАКЉУЧАК

Уколико пажљиво посматрамо издвојене економске и политичке показатеље, јасно је да Србија има вишеструко развијеније економске и политичке односе са државама чланицама Европске уније и са Европском унијом као таквом, него ли са државама BRICS-а. Иако је будућност тешко предвидети, тешко је очекивати да ће се однос Србије са државама BRICS-а развијати у тој мери да ће надмашити односе са ЕУ. У прилог нашој тврдњи можемо изнети аргументе географске близине, економске повезаности, степена остварене интеграције са ЕУ, па и културне блискости.

Према свим мерљивим показатељима, економска сарадња Србије са државама чланицама Европске уније, вишеструко премашује економску сарадњу Србије са државама учесницама BRICS-а. Трговинска размена са државама чланицама Европске уније је услед географске близине и потписаних трговинских споразума, чак четири пута већег обима него са државама BRICS-а. Инвестиције држава ЕУ у Србију чине више од четири петине

³³ Видети у: Andrew Monaghan (2013), *The New Russian Foreign Policy Concept: Evolving Continuity*, London: Chatham House.

укупних страних директних инвестиција у Републику Србију од 2000. до 2011. године и двадест пута су већег обима него инвестиције држава BRICS-а. Чак је и у давањима међународне помоћи Европска унија значајно испред наведених држава у развоју. Ваља напоменути и да међународне развојне помоћи Руске федерације све до 2012. године није ни било. Закључно, економски је интерес Републике близак однос са државама чланицама Европске уније и коришћење бенефита већ остварене дубоке интеграције тржишта Европе и тешко је рећи да државе BRICS-а јесу и да могу бити ваљана алтернатива Европској унији.

Корисно је на овом месту пружити прескриптиван и крајње хипотетички преглед економских учинака приступања Србије Европском економском простору. Из аналитичких разлога они се могу раздвојити у односу на оне које би имало чланство у ЕУ, али не смемо губити из вида да су крајње комеплементарни, у многим аспектима преклапајући, али у сваком од случајева за привреду Србије изузетно значајни.³⁴ Прво, приступ Србије заједничком тржишту Европе биће једнак било приступањем ЕЕА, било чланством у ЕУ. Други значајан учинак који обе подврсте европске интеграције доносе Србији јесте конвергенција заједничких економских политика. Треће, обавезе доприноса буџету ЕУ превиђене су ако је држава једино део ЕЕА и односе се једино на функционисање заједничког тржишта.³⁵

Закључно, када говоримо о политичким односима са државама BRICS-а, уочени су интензивни односи Србије са Русијом, повремено интензивни са Кином, и слабо развијени односи са Бразилом, Индијом и Јужном Африком. Србија не дели корпус вредности ни са једном од држава учесница мултилатералног дипломатског процеса BRICS. Посматрано кроз призму безбедности, сви индикатори указују да би стављањем под „кишобран“ ЕУ, Србија постала стабилнија и безбеднија држава. Тешко је говорити о алтернативности у времену када су економије, политике и безбедности актера глобални односа у тој мери повезане да би са одустајање од сарадње било са BRICS било са ЕУ, Србија суочила са

³⁴ Даље наведени економски учинци Србије након евентуалног приступања ЕЕА ослањају се на: Милош Ерић, Михајло Бабин, "Searbia's European Integration: the EU or the EEA?", Dostupno преко: <http://gdp.rs/wp-content/uploads/2013/05/EU-EEA-Debate-report.pdf>, (приступљено: 14.08.2015.).

³⁵ На овом месту је неупутно улазити у дубљу анализу алокације ресурса из буџета ЕУ, али морамо напоменути да то питање заслужује нарочиту пажњу с обзиром да није једноставно изнети општи закључак која је позиција за једну европску државу поводом овог питања најбоља.

несагледивим последицама. Наравно, од Србије нико и не тражи одустајање, али тражи јасно опредељење пута којим жели да иде. BRICS може бити економска и политичка алтернатива чланству у ЕУ, али сигурно не ваљана и остварива како би то могло бити чланством у ЕЕА.

ЛИТЕРАТУРА

1. "Информација о могућности извоза српских производа на бразилско тржиште", Привредна комора Србије, Одбор за односе са иностранством, јул 2012. године, Доступно преко: <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=1229&p=0&>, (Приступљено: 12.08.2015.)
2. "Communication from the Commission to the European Parliament and the Council", *Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014*, COM (2013) 700 final, Brussels, 16.10.2013.
3. "Статистички преглед извоза и увоза у 2013. години", Агенција за страна улагања и промоцију извоза Републике Србије (СИЕПА), Доступно преко: <http://siepa.gov.rs/sr/index/podrska-izvozu/izvoz-u-brojka/2013.html#izvozuvoz>, (Приступљено: 26.06.2014.)
4. „Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions”, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15*, COM (2014) 700 final, Brussels, 08.10.2014.
5. „Fourth BRICS Summit Declaration: 2012. New Delhi“, Ministry of External Affairs (India), Dostupno преко: <http://mea.gov.in/mystart.php?id=190019162>, (приступљено: 26.06.2014.)
6. „Извештај о међународној помоћи Републици Србији у 2007. години“, Министарство финансија, Март 2008., Доступно преко: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/medjunarodna_pomoc/izvestaji_o_medjunarodnoj_pomoci/izvestaj_o_medjunarodnoj_pomoci_2007.pdf, (Приступљено: 28.06.2014.)
7. „Међународна економска сарадња“, Привредна комора Србије, Доступно преко: <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=0&>, (Приступљено: 30.06.2014.)
8. Antille, Gabrielle et al. (1993), "Switzerland and European Economic Area: A General Equilibrium Assesment of Some

- Measures of Integration", *Swiss Journal of Economics and Statistics*, vol. 129, no. 4, 1993, pp. 643-672.
9. Беговић, Борис, *Србија да одустане од пуног чланства у ЕУ и окрене се новим решењима*, Доступно преко: <http://www.nspm.rs/hronika/boris-begovic-srbija-da-odustane-od-punog-clanstva-u-eu-i-okrene-se-drugim-resenjima.html>, (Приступљено: 29.06.2014.).
 10. Doyle, Michael (1986), „Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs“, *Philosophy & Public Affairs*, vol. 12, no. 3, 1986, pp. 205-235.
 11. Halpin, Tony, *Brazil, Russia, India and China Form Block to Challenge US Dominance*, Dostupno преко: http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article6514737.ece, (Pristupljeno: 26.06.2014.)
 12. Hill, Christopher and Wallace, William (1996), „Introduction: actions and actors“, in: Christopher Hill (ed.), *The Actors in Europe's Foreign Policy*, London: Routledge.
 13. Khanna, Parag, *How's that New World Order Working Out?*, Dostupno преко: http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/11/29/how_s_that_new_world_order_working_out (Pristupljeno: 27.06.2014.)
 14. Lukov, Vadim (2012), *A Global Forum for the New Generation: The Role of the BRICS and the Prospects for the Future*, BRICS Information Centre, University of Toronto, Dostupno преко: <http://www.BRICS.utoronto.ca/analysis/Lukov-Global-Forum.html>, (Pristupljeno: 27.06.2014.)
 15. Маркоэкономија, *Нето прилив страних директних инвестиција у Србији 2000-2011.*, Доступно преко: <http://www.makroekonomija.org/strane-direktne-investicije/neto-priliv-stranih-direktnih-investicija-u-srbiju-2000-2011/>, (Приступљено 30.06.2014.)
 16. Министарство спољних послова Републике Србије, Доступно преко: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/rep-srbija-eu?lang=lat>, (Приступљено: 30.06.2014.).
 17. Мишчевић, Тања (2009), *Придруживање Европској унији*, Београд: ЈП Службени Гласник.
 18. Monaghan, Andrew (2013), *The New Russian Foreign Policy Concept: Evolving Continuity*, London: Chatham House.
 19. Нај, Џозеф (2006), *Како разумевати међународне сукобе*, Београд: Стубови културе.
 20. Недељковић, Стеван (2012), *Дипломатске стратегије укључивања Јужне Африке у мултилатералну форму Бразила*,

- Русије, Индије и Кине (BRIC), мастер теза, Београд: Универзитет у Београду Факултет Политичких наука.
21. Smith, Karen E. (2003), *Europe Union Foreign Policy in a Changing World*, Cambridge: Polity Press.
 22. Степановић, Биљана (2012), *Стране директне инвестиције у Србију 2001-2011.*, Београд: Bussines Info Group.
 23. The BRICS Report (2012), *A Study of Brazil, Russia, India, China and South Africa with special focus on synergies and complementarities*, New Delhi: Oxford University Press, pp. 103-160.
 24. Wilson, Dominic and Purushothaman, Roopa, *Dreaming with BRICS*, Goldman Sachs, Global Economics Paper No. 99, Dostupno preko: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/topics/BRICS/BRICS-dream.html>, (Pristupljeno: 25.06.2014.)

Рад је примљен: 01.09.2015.

Рад је прихваћен за штампање: 30.09.2015.